

Dayka Gábor költészete

Dayka Gábor a XVIII. század jeles magyar költője volt. Munkásságának feltárása több okból is nehézségbe ütközik. Egyrészt azért, mert Kazinczy Ferenc költeményei és levelezése egy részét 1794-ben elégette, attól félt, hogy Dayka írásai bajt hoznak a költőre, aki ekkor még tanított. Másrészt igaz ugyan, hogy a maga korában népszerű volt, Kölcsey egyenesen zseninek tartotta, de 1796 után a magyar irodalomban megindult fordulat következtében egyre inkább elfelejtkeztek róla. Majd amikor Kazinczy kiadta verseit,¹ felpezsdült az érdeklődés, Toldy Ferenc is foglalkozott vele. Ezután ismét feledésbe merült, csak 1913-ban írt róla Gálos Rezső Dayka Gábor költészete címmel az Egyetemes Philológiai Közlönybe, amelyben időrendbe sorolta verseit. Napjainkban két jelentősebb értékelés olvasható: Kabdebó Lóránt doktori disszertációját a miskolci Városi Könyvtár megjelentette, és Bíró Ferencé, akinek ez a korszak lett kedvenc területe. Írásomban főleg ezekre támaszkodom, de természetesen felhasználom Kazinczy Ferenc róla írott munkáját, melyet az 1813-as kiadás elé írt bevezetőnek.

A XVIII. századi Magyarország utolsó harmada mozgalmas képet mutat politikai és szellemi ténykedés terén. Ekkor jelentkezik egy új generáció, amelyik már nemcsak a fő- és köznemességből verbuválódik, hanem alsóbb néposztályokból is jelentkezik az utánpótlás. Ezek egyike Dayka Gábor, aki 1769. március 21-én Miskolcon született. Apja szegény szabómester volt, a család anyagi helyzete emiatt meglehetősen szűkös, s a helyzet romlott, amikor az apa – Dayka gyermekkorában – meghalt. Az ilyen körülmények között élő családok gyermekeinek egyetlen útként az egyház segítségével történő a tanulás maradt a felemelkedésre, ami a papi pályát nyitotta meg számukra.

Elemi iskoláit Miskolcon kezdte, a középiskoláit is itt, a minoriták algimnáziumában végezte. A jól tanuló fiú Egerbe került, ahol ingyenes ellátást kapott egy klastromban. Itt elsősorban a humaniorákat tanulmányozta. Teológián akart tovább tanulni, amihez filozófiai stúdiumok kellek, amelyek csak Kassán voltak. Így került Kassára 3 évre, ami számára nemcsak a magasabb szintű képzést, hanem a városias légkört is jelentette. Mivel túlzott szorgalommal tanult, szervezete legyengült s a tüdőbetegség jelei mutatkoztak nála. Az orvos eltiltotta a tanulástól, emiatt egy évet vesztett. Eközben az egyházi élet intézményrendszerében változások történtek. II. József, a felvilágosult uralkodó megpróbálta a szétszórt szemináriumokat központosítani: Dayka még Egerben tett vizsgát, de tanulmányait már csak Pesten folytathatta. Életében a legderűsebb időszak az ottani évek lettek: a polgárosuló városban színházba járt, részesévé vált az egyre erősödő kulturális életnek. Érdekes, hogy a pesti szemináriumok szelleme felvilágosultabb volt, mint általában a katolikusoknál megszokott, toleránsabbak voltak a az oktatók, a hallgatóknak még külföldi könyveket is beszereztek.

Dayka úgy gondolta, hogy az egyház is az állami intézmények egyike, és a vallásnak az erkölcsi kérdésekkel kell kapcsolatban lennie, mely a kibontakozást segítené, nem pedig a gondolkodást megkötő bigottsággal. Maga Dayka igyekezett minden rendelkezésre álló lehetőséget megragadni, hogy művelje magát. Kiváló nyelvtérke volt, tudott latinul, németül, franciául, olaszul, melyet a déli területekről származó társaktól és könyvekből egy hónap alatt sajátított el. Ezek azért fontosak, mert ezeken a nyelveken igyekezett tájékozódni. A latin kizárólagosságát ellensúlyozandó alakított egy kört is a magyar nyelv művelésére, melyhez az oktatókat is igyekezett megnyerni. Elment az egyetemekre, ahol magyar órákat tartott, amit azért is megtehetett, mert költőként már jelentkezésekor hírnevet szerzett magának. **Pénélopé levele Ulysseshez** című heroidája ebből az időből származik. Ez a levélforma népszerű volt ebben az időben, amiben a történetet is kibontotta. Másik ilyen heroidája a **Phyllis Demophoonhoz** című, amelyet Ovidiusból fordította. A klasszikus költők közül elsősorban a latinokat kedvelte, a *heroida* műfajt Ovidiustól tanulta, aki azt kitalálta, de Dayka művén Horatius és Catullus hatása is érződik. A görögökből elsősorban Anakreon hatott rá. Tervebe vette Ovidius Szerelmek című könyvének és Vergilius Aeneisének lefordítását, amihez elegendő latin tudással rendelkezett, hiszen már középiskolásként disztichonokat írt azon a nyelven.

Mikor Dayka fellépett, a magyar irodalmi élet már jelentős előrehaladást mutatott. Bár kikristályosodtak a különféle irányzatok, megszűnt az addigi merevség, volt átjárás közöttük. Az ő korában magyar íróként Baróti Szabó Dávid, Rájnis József, Gvadányi József, Orczy Lőrinc, Ráday Gedeon voltak a nagy tekintélyűek, akikhez Kazinczy személyesen is ellátogatott. Dayka igyekezett ezek között tájékozódni, de nem kötött ki egyiknél sem, költőiségéhez hozzátartozott, hogy a saját gondolatait akarta megfogalmazni. Fordításaiban is hűséges akart maradni az eredeti gondolatához és formájához, és mindig azt az utat választotta, amely ehhez leginkább megfelelt. Ha külföldi tájékozódásait vizsgáljuk, akkor látjuk, hogy a korabeli költők mellett a filozófusokkal (Kant, Pope, Montesquieu, Voltaire) is igyekezett lépést tartani, és fordított Stolberget, Segrai-t, Guarinit, Villant Cropsot, Goethét, Wielandot.

Életében és költészetében jelentős mozzanat, hogy Pesten járva felkereste őt Kazinczy, mert úgy látta, hasonló törekvések vezérlik. Különösen az emlegetett heroidák és a **Győzedelem jövődőlés** című versek nyerték el a tetszését. Addig fordításait leoninusokban adta, Kazinczy veszi rá, hogy ismerkedjen meg a Ráday Gedeonhoz kötődő nyugat-európai versformával. Ezt örömmel tette, és innen költészetében ez vált uralkodóvá. Találkozásuktól kezdve szoros barátság szövődik közte és Kazinczy között, aki figyelemmel kísérte és segítette kibontakozását, s - mint fentebb említettük - ő jelentette meg első kötetét is.

Az ebben az időben született Dayka versek mutatják a költő tájékozódását, alkotói módszerét, és költői áramlatának formálódását. Többnyire fordítások, átdolgozások ezek, de néhány önálló is megtalálható köztük. Az egyik ilyen, **Az én örömeim** még kapcsolódik a klasszikus formákhoz, általánosítással zárul: tételversében elveti a hatalom, a hiúság, a kincs értékeit, számára a mások szenvedéseinek való segítség jelenti a boldogságot.² Itt még jellegtelen, nem

1 Újhelyi Dayka Gábor versei (Összeszedte és kiadta barátja Pesten Trattner Mátyásnál) 1813.

2 Mezei Márta: Felvilágosodáskori líránk Csokonai előtt (Bp., 1974.) 273.

teljesen önálló, próbál kapcsolódni a közülethez is: II. József török háborúját ünneplő verse ezt bizonyítja. Hagyományos, ellenség elleni háborús üdvözlés az, érdekessége képanyagában és formakincsében rejlik, amivel a barokk költészet háborús hagyományaihoz nyúlt vissza. Az alkaioszi versformájú vers analitikusan felépített, és bizonyos játékoság jellemzi. Ez volt egyike azoknak a verseknek, amivel Kazinczy figyelmét magára irányította. Érdekes alkotása a **Szép szemek** című verse is, amely Guarini madrigáljának fordítása. Csokonai Daykáról írott dolgozatában – melynek eredetijét a sárospataki református könyvtár levéltára őrzi – nem tartja sikeres fordításnak ezt, de meglátja benne Dayka költői alkatának egyik sajátosságát: nem érzelemmel, hanem ésszel alkot. Ez a *ratio* százada, ami Dayka költészetén is erősen meglátszik: megfontolja, megtervezi verseit.³ A **Mezei dal** című verse - **Amira** címen jelent meg – Segrais francia költő munkájának fordítása, átdolgozása: az eredeti költemény epikus résszel végződik, Dayka pedig felkiáltással zárja:

Egek! Mint olvadsz szívem örömébe?
Ha el-jutván előbb én ötlöm szemébe!
Ha dombjáról, honnan utam fel-fedezi
„Ő az, nagyon ő, az tája zengedezi!”
'S a folyó partjára le-száll, egy lépéssel
Előmbe fut, s talán fogad öleléssel!

Itt Pesten átdolgozta, finomította verseit, alkotói módszerének ez fontos része volt. Figyelemre méltó a **Phyllis**, vagy **A meg-haragudott Phyllis** című verse, melynek témája egy lány irigységének, féltékenységének, ébredő vonzalmának a festése, és annak örömmel, játékos fölényvel való nyugtázása. Ezt a nagyon bonyolult, összetett lélektani folyamatot könnyedén fogalmazta meg.⁴ A **Nemzeti öltözet** című verssel a nemesi ellenállás folyamatába kapcsolódott bele, de nála nem az ellenállást jelentette, mint a nemeseknél, hiszen tudjuk, pályáját II. Józsefnek köszönhette, halálát is személyes veszteségként érezte. Ez a költemény magyaros formájú vers. II. József halála után keletkezett, emiatt több, mint egy divathoz való kapcsolódás.

1790-nel életében és költészetében jelentős változás állt be. A katolikus egyház II. József halála után visszaállítja régi szerkezeti formáját, intézményrendszerét. Daykának vissza kellett térnie Egerbe. A pesti évek hozadékát azonban érdemes összegezni, hiszen költői tudata ott alakul ki és megerősödik, biztos kézzel szerkeszti verseit, stílusát könnyed elegancia, tömörítő erő, a dagályos kifejezésektől való idegenkedés jellemzi. Ízlése választékos, kerüli az elkopotott kifejezéseket, de távol tartja magát a népiességtől is. Azok a vonások erősödnek meg benne, amelyek majd Kazinczy további támogatását biztosítják.⁵

A hirtelen jött változás megrendíti, mert Eger pont ellenkezője Pestnek. Ott a katolicizmus hagyományos formáját tanítják, és a rendszabályok is merevek: a világ továbbra is elzárt a rend tagjai elől. Különösen Szaicz Leo irányítása nehezíti meg az életet. Ennek a megdöbbentő fordulatélménynek egyik legszebb megnyilatkozása a **Rettenetes éj** című verse. Daykának legkiemelkedőbb alkotásaként **A titkos bú** című versét szokták központba állítani, a kiadványokkal ezzel a verssel képviseltetik, de ha jobban elemzés alá vesszük a Rettenetes éjt, megkockáztathatjuk azt a megállapítást, hogy ez vetekszik azzal. Maga a mű 1790-ben keletkezett, amikor Daykának távoznia kellett Pestről, sikereinek színhelyéről. Egerben egyszerre éli meg a nagy tervek és a magánélet elszürkülését. Versében költői helyzetére való rádöbbenését és vallási megrendülését fogalmazza meg. Eljárásmódja újszerű: a szentimentális versekben szokásos bánat szelíd hangulatú, a holdas-csillagos éjszaka helyett itt egy viharos éj költői rajzát adja látomás formájában.⁶ Másik újdonsága ennek a versnek, hogy a természetet nem magától elidegenítve ábrázolja, mint a korabeli költők, hanem lelki folyamatának mozgását követi általa: az ijesztő, tomboló vihar képétől a viharban való halál vágyától jut az elcsendesülésig, és a vers 3. részében – egy zárómondat erejéig – helyzete reménytelenséget is kifejezi: sorsa nem változik akkor sem, ha „...holnap újra hajnal hasad.” Újdonság az is, hogy a megváltozhatatlan sorson nem siránkozik, csak tudomásul veszi. Ez a vers azért is jelentős, mert megmutatja Dayka újszerű költői sajátosságát: gondolatait, érzelmeit igyekszik megjeleníteni. Ezen újítások révén a korabeli költőkhöz képest modernebbnek tűnik.⁷

Később az első megrendülés emléke megmarad, de veszít intenzitásából, és tovább él Daykában az Amores fordítója is az egeri küzdelmek, vívódások „*napfényes oldalaként*”⁸ Ennek a terméke **Az én szerelmesemnek meghívása** című verse. Felépítése a Rettenetes éjhez hasonlít, több benne a leírás, de ez nem példalózás, hanem a versben megjelenő költő környezete. Az utolsó 4 sor a vers célját juttatja kifejezésre, ez indokolja a versben megjelenő természeti kép szerepét:

A lengeteg Zephyrke
Nyög a szerelmes ágon:
Jer, öltsd kezed kezembe,
S adj tsókot ajakimra!

3 Kabdebó Lóránt: Dayka Gábor költői pályája (Miskolc, 1968.) 15-16.

4 Mezei Márta i.m. 280.

5 Kabdebó Lóránt i.m. 17.

6 Mezei Márta i.m. 264.

7 Mezei Márta i.m. 268.

8 Kabdebó Lóránt i.m. 23.

Szerelmese neve napját is verssel ünnepli, melyet Kazinczy magasztaló kommentárral közölt az *Orpheuszban*. A mű címe **Egy egri szépnek a nevenapjára**. A kedves neve, akihez írta, Erzsébet volt. A költeménynek két változata maradt fenn. Az első Erzsébet megszólításával kezdődik, magyaros verselésű: páros rímű, tizenkettős. A második változat ritmusképlete megváltozik: ötödféles jambusra váltott és megtartja a páros rímet. Ellentmondásos ez az átdolgozás, amikor kihullik belőle a népies kifejezések sora, ugyanakkor finomabb, elegánsabb kidolgozást kap a vers, és játékos, könnyed hangvétellel szólal meg és ellenpontja lesz a Rettenetes éjszakának. Figyelemre méltó a fényábrázolás, ugyanis általa a költői kép játékosan olvad a készülő estébe.

Egerben a költő helyzete egyre nehezebb lesz, hiszen ő az, aki a jozefinista papneveldeből indult Pesten. Mint említettük, nehezen viselte ezeket a mord, a szellemet gúzsba kötő egri viszonyokat, a feszültség közte és az intézmény vezetői – a már említett Staitz Leo és Eszterházy Károly - között egyre nőtt. El kell ismerni, miatta is történt mindez! Igaz ugyan, hogy megfigyelték, zaklatták, többször megfedték, amire türelmetlenül, durván válaszolt. Dayka végül úgy döntött, hogy szatirikus alkotásokkal veszi fel a harcot, melyek az egyházi műfajokat – prédikáció, ima, himnusz – követik. Ezek egyike az **Esdeklés** című verse, amelyben Szaiczot szólaltatja meg a Mária-himnuszok hangján, de ellenfele dagályos, lapos stílusában. A bevezetésben páros rímű tizenkettősben mutatja be a felvilágosodás ellen imádkozó Szaiczot, a második részben Frenk műve elleni kirohanását olvashatjuk⁹:

Halld meg, kérlek kérésemet
Illeszd szívemet és nyelvemet
Hogy Frenket megtromfoljam
És Kazinczyt Szacsvayval
És Spielberget Koppival
A' csávéba ejthessem.

Hasonló szatírák az **Eszterházyra** és a **Szerelmes ólalkodások Jézus szívéhez** című versei. Ez utóbbi egy prédikációs szöveget utánoz, ez talán a legsikerültebb paródiája Szaicz dagályosságba torkolló szenvedélyes stílusának. A felsorolt művekben világosan érezhető, hogy hamarosan szakítás következhet be Dayka és a szeminárium között. Költőnk ezt felismerte, és az ebben rejlő ellentmondást is, ami számára volt negatív. Még egy éve volt tanulmányai befejezéséig, az eddigi éveket nem akarta elveszíteni, ugyanakkor az egzisztenciáját is biztosítani akarta. Végül nem sikerült maradnia. Dayka és Szaicz között az elméleti viták központjában az egyház szerepének más megítélése, az emberi gondolkodás szabadságának kérdése, és a más vallások iránti tolerancia állt. Dayka nyíltan képviselte nézeteit, melyeket prédikációiba is beleszólt. Az volt a szokás, hogy a kispapoknak nyilvánosan kellett magyarul vagy németül prédikálniuk, amelyet előzőleg be kellett mutatniuk. 1791. július 2-án a szerviták templomában Sarlós Boldogasszony tiszteletére németül tartott beszédét bemutatta ugyan, de utána átírta úgy, hogy a toleranciáról való nézeteit helyezte központba. Ezzel megtette azt a lépést, ami a végleges szakításra vezetett: Szaicz eretnokséget talált prédikációjában. Eszterházy próbálta Daykát nézetei visszavonására rábírní, de nem járt sikerrel, így hát távoznia kellett.

Még Egerben lefordított egy jelentős művet, Pope Helois Abelardhoz a klastromból című heroidáját, amit Kazinczy szorgalmazott. Az ő javaslatára Dayka nem az eredeti Pope művet fordította, hanem a francia Colardeau átdolgozását. Hosszasan foglalkozott vele, de a cenzúra mindig visszavetette. Hogy mégis fenn maradt, annak köszönhető, hogy Kazinczy felvette Dayka verseinek 1813-as kötetébe a fordítás első részét **Clélia, Vesztának leánypapja kedveséhez, Aulushoz** címmel. Dayka fordítását intenzíven hatják át a felvilágosodás eszméi. Nem csak az értekek jogairól esik itt szó, hanem a teljes ember eszményéről is, az erény értelmezésének szabadságáról. Szinte a felvilágosodás Rousseau-i terminológiájával dolgozik:

.....én nem vélem
Ámort bűnnek: én őt virtusnak ítélem.
Minek azt polgári járom alá vonni,
S a törvény hagyásai által fogollyá tenni?
Nem visel bilincset, nem rab a szerelem:
Szabadon és nyüg nélkül születék ő velem.

Helois Abelárdhoz

A heroida második részében (**Abelárd Heloishoz**) Abelárd nyílt szavakkal idézi fel közte és Helois között lévő szerelem beteljesülésének pillanatát, érthető, hogy a cenzúra nem engedélyezte megjelenését és ezt a részt már Kazinczy sem merte felvállalni.

Dayka 1791. július 19-én távozott Egerből, ezzel lezárul életének és költészetének első nagy szakasza. Vesztes félként egyedül maradt, a felfelé ívelő pálya, a kultúra, a társaság, a régi tervek mind összeomlottak. Ez életének legválságosabb korszaka. Barátai segítségét kéri: rövid ideig Vitéz Imrénél tartózkodik, majd Bodnár Antal Lőcsére hívja. Ennek a korszaknak a vívódásairól és örömeiről szól néhány vers. A **Vigasztalás** címűben búcsút vett Egertől, vigasztalja szerelmét és sorsának alakulásáért a „boldogtalan idöket” okolja. Másik ilyen verse **A vak szerelem**, amelyben két érte égő leány külső és belső tulajdonságainak ügyes, párhuzamos jellemzését adja és a vers lezárásában

kellems csattanóként azzal lepi meg az olvasót, hogy mint írja, „a kevésbé szép” hajadon vágyat ébresztett szívében. Lehetséges, hogy a hölgy Bodnár Antal háziurának lánya, Reich Zsuzsanna lehetett, aki később költőnk felesége lett. Kazinczy és Bodnár Antal tiltakozott e kapcsolat ellen, a lányt éretlennek tartották a házasságra, Bodnár el is zavarta Daykát Lőcséről, így került Mérára. **Búcsúja, Clorishoz** és a **Ne hidd** című versek arról tanúskodnak, hogy azokat már kedvesétől távol írhatta, megszólal bennük a féltés, az érzelmi bizonytalanság és a vágyakozás. A Búcsúja című töredék, végének halálba vágyó hangja Dayka sötét oldalára hívja fel a figyelmet, a Ne hidd a Clorishoz folytatása: az élet és a szerelem érzése mellett rajongó sorokkal zárul, s egy pillanatra felvillantja azokat a gátló erőket is, melyek az egri tapasztalat emlékei.¹⁰ E versek azt bizonyítják, hogy hiába hagyta el Lőcsét, szerelmétől nem tudott megválni és a távolság még fokozta, az elérhetlenség még keserűbbé tette szerelmét. Ennek a hangulatnak szülöttei a Mérán írt első versek.

1791 végén Dayka Vitéz Imrétől ment Mérára, valószínűleg valamelyik barátja meghívásának tett eleget. Itt születtek **Az új esztendőnek első napjára**, az **Esdeklés**, a **Titkos bú** és a **Bárdosi Jánosné halálára** című versek, melyeket a magyar irodalomtörténet nevezett el *januáriaknak*, vagy *téli verseknek*, ugyanis a bennük kifejeződő életanyag, érzésvilág, hangütés egységessé teszi őket. Nyilvánvaló, hogy Dayka hangulata nem javult itt, a magány még jobban rázáródott. A boldogtalan szerelemmel való találkozás csak elmélyítette fájdalma, amiből a költő profitált: észrevette, hogy a benne dúló kétségbeesés lírailag van olyan értékes, mint az ókori hősnők fájdalma. A fenti versekben ezt fejezte ki, emiatt verseit minden leírásnál fontosabb dokumentumnak érezte Vitéz Imréhez írt levele tanulsága szerint.¹¹ Ezek már nem stilizált megszólaltatásai érzéseinek, a költő prózában ki nem fejezhető érzésének közvetlen kifejeződései, melyek mögül a példák, a követett modellek eltűntek. Elsődleges bennük az önkifejezés kényszere, a leírt sorokban maguk az érzelmek, és a szentimentalizmusra jellemző halálvágy szólalnak meg. A négy vers egy történetet mesél el a mai olvasók számára is. **Az esztendő első napjában** rádöbben helyzetének kilátástalanságára, az **Esdeklés** elején még azt érzi, van remény, de a költemény végére belátja, hogy a kivezető út csak a halálba visz, annak eljövételét várja. Legérdekesebb a ciklus harmadik verse: **A titkos bú**. Már a címével felkelti az érdeklődést: mi lehet az a titkos bú, amitől a költő oly nagyon szenved?! A „titkos” jelző itt többértelmű, jelent valami elrejtettet, de jelent olyant is, amit titkolni kell, vagy olyas valamit, amit szavakkal nem lehet megfogalmazni. Valószínűleg ez utóbbi jelentés áll a legközelebb a valósághoz. A költemény mélyén feszültség lappang, melyet a költő maga próbál feltárni: a benne lévő elviselhetetlen kín miatt úgy érzi, hogy ezt a múltban elkövetett hibát a jövő bizonytalansága, a büntetéstől való félelem okozhatja, és valami feloldó megoldást keres, ami a lelki feszültségét megszünteti.

Akik Daykával foglalkoztak, valamennyien próbálták megkeresni a „titkos bú” okát, mi úgy gondoljuk, hogy Bíró Ferenc megközelítése áll legközelebb a valósághoz: kínjának világnézeti okai vannak, a vallástalanság állapota miatti lelkiismeret furdalás, és egy tisztultabb élet utáni vágy is megszólalhat itt. Bodnár Antal említette, hogy a papi hivatás iránt Dayka elhivatottságot érzett, de az a vallásosság, melyet az őt körülvevő egyház megkínálta, számára nem volt elfogadható. Taszította a babona, a képmutatás, mint ahogyan azt a Ne hidd című versben is kifejezte. Tisztultabb erkölcsre vágyott volna, amit korábbi versében, **A Virtus becse** címűben is megszólaltatott. Ennek az is az érdekessége, hogy költészeti megoldásában a klasszicizmus felé mutat, amikor a vers végi általánosítás a virtus összetettségét mutatja be, s azt bizonygatja, hogy csak a tisztultabb erkölcsi élet hozhat igazi boldogságot. Be volt szorítva a körülményeibe, hogy nem volt egzisztenciája, szerelmi kapcsolata bizonytalan volt, ugyanakkor kifejezetten érezte az önálló gondolkodás lehetőségének-, valamint az emberi létezés adta örömei megélésének vágyát, de a magyarországi viszonyok erre nem adtak neki lehetőséget. A szentimentalizmus alaphelyzetét éli meg nagy szenvedéllyel, megalkuvás nélkül, az eddig felhalmozott kifejezései segítségével bontja ki ezt, amivel a magyar szentimentalizmus legfőbb képviselőjévé vált.

Lélektanilag ez a lelki állapot nem tartható sokáig, pusztulás követi vagy továbblépés. Szerencséjére, neki sikerült az utóbbit választania. Az iskolapolitika területén történt egy halvány elmozdulás: elrendelték, hogy a gimnáziumokban vezessék be a magyartanítást. Bodnár Antal, a lőcsei gimnázium igazgatója meghívta magához, amivel sikerült – ha átmenetileg is – biztosítani megélhetését. 1792 augusztusában mégis feleségül vette Reich Zsuzsannát, de a házasság sikertelen volt Dayka számára, a tanítással és a költészettel vigasztalódott. Itt azonban mégis új korszak kezdődött életében: visszatért a klasszikus formákhoz és összeállította azt a versgyűjteményét, amelyek – Kazinczy eszményei szerint - legsikeresebb verseit tartalmazzák. Ekkoriban írt még új verseket, de inkább a régiek elrendezésére, átírására fordított több figyelmet. Hosszú ideig tervezgette versei kiadását, az ideálhoz mérésben az a szándék vezette, hogy létrejön a klasszikus könyv: „*lezárt élete körülhatárolt, önmagában kiteljesült szellemi individualitása. Elvontan mása a klasszikus szobornak.*”¹² Szigorúan válogat, nincs tekintettel arra, ami volt, a klasszicizmus ideálját akarja megvalósítani, az időtlen nyugalmat, ezért nem enged mélyebb betekintést abba, ami a nyugtalan időben lezajlott. Az utókor ebből ismerte meg költőnk, mert a kiválasztott, átdolgozott verseket elküldte egy író barátjának, akitől Kazinczy elkérte: vett ki belőle, tett hozzá, majd 1813-ban nagy gonddal nyomdászt keresett, hogy Dayka versei méltó formában jelenhessenek meg. Így vált Dayka kötete nyomdászatiilag is kiemelkedő alkotássá.

Dayka Lőcsén írt még néhány verset, például azokat, melyek elvagyódásáról szólnak. A **Téli dal** lezárása érdekes számunkra, mert az eddigiektől különböző versszak egy horatiusi gondolat parafrázisa, ami szinte megelőlegezi Berzsenyi A közelítő tél című versének hangulatát¹³:

10 Kabdebó i.m. 36.

11 Kabdebó i.m. 38.

12 Baróti Dezső: Dayka Gábor (Bp., 1974.) In: Baróti: Írók, érzelmek, stílusok) 201.

13 Kabdebó i.m. 32.

Minket, hogyha talán egyszer elérkezik
életünknek szomorú, fergeteges tele,
Többé vissza, tudod, nem hoz az elnyelő
Sírból semmi Prométheus.

Téli dal

A **Tavas** azért figyelemre méltó, mert nem hagyományos szerkesztésű: pergő mondatok követik benne egymást, amelyet az igék a cselekvés tartalmú jelzők, határozók uralnak, ami az egésznek különös mozgalmasságot ad és jól érzékelteti a költő lelkiállapotát.

Ebből az időből több fordítása is van. A **Blumauer vallástétele az igazságra törekvő embernek** című inkább átdolgozás, benne Dayka az ész és a hit közötti drámai vívódásának ad hangot. Van egy epigrammája **Newtonra** Poptól. Betegsége azonban egyre inkább elhatalmasodik rajta, költői ereje is hanyatlak. Ezeket tükrözik utolsó versei. A **Kevéssel megelégedett élmény** címet Kazinczy **Az új Anakreonra** változtatta, és az **Átok** címmel közölt versszakkal visszafordult a megelőző korszakok népszerű műfajaihoz, a lakodalmi versekhez és köszöntőkhöz (**II. Leopold koronázására**). Bárdosi Jánosné halálára írott versét sírverssé dolgozta át, s költői leveleket írt Vitéz Imrének, Kazinczynak, Baróti Szabó Dávidnak. Vitéz Imre nem válaszolt episztolájára, a **Búcsúvétel** címen ismert verset 1794-ben írta Kazinczy nála tett látogatása után, melyben kifejezte egy kulturáltabb közösség iránti vágyát. Kazinczy iránti tisztelete szomorú tudomásul vétele annak, hogy költői ereje egyre jobban elhagyja. A **Baróti Szabó Dávidhoz** írott verses levél utolsó írása, benne irodalmi kérdésekről esik szó. Ezek után elhallgat, mert a betegség annyira erőt vett rajta, hogy tanítási munkáját sem tudja kellően végezni. Ungvárra megy, régi orvosához, de már nem tudnak segíteni rajta.

Alkotó módszerében a hatáselemeket kutató, azokkal tudatos módon számoló költők közé tartozik. Nagy tudatossággal próbálgatja a költői kifejezés lehetőségeit. A kísérlet, a próba, a keresés a kifejezés, a klasszikus tisztaság minél nagyobb tökélyének elérése érdekében vívott küzdelem költője. Szigorúan szerkeszt, többnyire élesen tagol, és határozott kontúrokkal rendelkező költeményeket ír. Ezek közül sok 8-9 változatban is fennmaradt.¹⁴ Ha formai oldalról vizsgáljuk írásait, akkor megfigyelhetjük, hogy bár sokféle versformát használ, de az arány eltolódik a nyugat-európai formák javára: versei főleg jambusok, változatos rímeléssel. Dayka természetes könnyedséggel kezeli ezt a formát, sorátnyúlásai elegánsak. Használja a magyaros dalformát is, **Az esztendő első napján** című versének például mindegyik szakasza más rímképletű. Nyelvhasználata szolgálja az ízlésbeli célkitűzését, kerüli a közönséges kifejezéseket, de nem dagályos. Képeiben a nagyszerű és fenséges helyett inkább a finomat, az érzelmek hullámszerűségét érzékeltető szavakat választja. Órizkedik a klasszikusoknál megszokott szókapcsolatok felhasználásától, a mitológiai képektől.¹⁵ Mindezek miatt a mai olvasó is nagy örömet találhat írásaiban.

14 Bíró Ferenc: A felvilágosodás korának magyar irodalma, (Bp., 1998.) 349

15 Mezei Márta i.m. 279-281.